

BOŠTJAN MARKIČ*

Nastajanje slovenske državnosti

(predstavitev ankaranskega politološkega posveta)

Politološki dnevi Ankaran 1992 so obravnavali temo Nastajanje slovenske državnosti. To zanesljivo ni bil projekt, ki bi bil primeren samo za domoljubne praznike. Razvejana tema Nastajanje slovenske državnosti je bila na posvetu smiselno obravnavana na treh okroglih mizah. Prva je zajemala temo Slovenija in svet (moderator Bojko Bučar), druga Pluralizacija družbe in politike kot dejavnika oblikovanja slovenske državnosti (moderator Adolf Bibič) in tretja Človekove pravice (konceptualne dileme in problemi uresničevanja). Moderator je bil Boštjan Markič. Razdelitev posveta na več okroglih miz se je tudi tokrat izkazala za vsebinsko in metodološko utemeljeno. Omogoča prenikanja v »specifična« vprašanja in se izogne načelnemu, »plenarnemu« obravnavanju vprašanj. Posvet je imel letos še eno značilnost, ki se je izkazala že na začetku: ni bilo »slavnostnega« govornika, ki je običajno bil na prejšnjih posvetih kakšen politični prvak. Letos je sicer na ankaranskem posvetu nastopil tudi Dimitrij Rupel, slovenski zunanji minister, sicer tudi profesor na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani. Vendar je bil njegov nastop vsebinski, govoril je o ključnih dilemah sedanjih političnih, gospodarskih in družbenih odnosov v Evropi in v ta razmišljanja vključeval Slovenijo ter njeno zunanjo politiko. Po moji presoji bo slovensko politološko društvo ravnalo pametno, če tudi za prihodnje ankaranske dni ne bo iskalo za otvoritvene nastope vrhunskih politikov, ki bi samo »pozdravljali« posvet. Sicer pa že izkušnje v iskanju letošnjega ankaranskega političnega uvodničarja kažejo, da nekaterim političnim prvakom zmanjkuje časa za politološke posvete, imajo pa ga dovolj za udeležbo na različnih »pasjih procesijah«.

Slovensko politološko društvo je še pred posvetom izdalo zbornik, obsegajoč zajetnih 475 strani, ki sta ga uredila Danica Fink Hafner in Berni Strmčnik. Programski odbor posveta so sestavljali: Danica Fink Hafner, Adolf Bibič, Irena Brinar, Bojko Bučar, Igor Lukšič, Boštjan Markič ter Berni Strmčnik. Tematski uredniki pa so bili Adolf Bibič, Bojko Bučar in Boštjan Markič.

Slovenska politološka srenja, ki se je zbrala v majskem Ankaranu, je bila neke vrste slovenski politološki »think-tank«, njena razmišljanja imajo predvsem pomen za razvoj slovenske politologije; gre torej predvsem za teoretično vrednost posveta. Seveda pa ni mogoče zanikati dejstva, da imajo ankaranski referati pomen tudi za (slovensko) družbeno prakso, čeprav zanesljivo niso bili namenjeni pragmatičnemu uporabnostnemu trenutku. Po moji oceni bodi tako tudi na bodočih ankaranskih dnevih.

Lahko bi rekel, da že temeljna rdeča nit in naslov posveta nista bila slučajna:

* Dr. Boštjan Markič, redni profesor na FDV.

Nastajanje slovenske državnosti. Slovenski politologi so se tedaj zavedali, da gre za slovensko državnost »in statu nascendi«. Dinamika, razvoj, organskost slovenske državnosti so slovenskim politologom dejansko omogočali politološki pristop z vidika analize političnega procesa, saj še ni zaključenih institucij in so se zato tudi lahko ustavljali ob politološko tako pomembnih fenomenih, kot so problematika političnega prehoda, politična modernizacija, značilnosti slovenskega pluralizma, postsocializem, konceptualne dileme in problemi uresničevanja človekovih pravic. Značilnost letošnjega politološkega posveta je bila tudi v tem, da je, vsaj do določene mere, imela tudi interdisciplinarni pristop in nadih. S svojimi referati in prispevki niso sodelovali samo politologi, ampak tudi drugi družboslovni profili. To kaže, da se arhitekti politološkega ankaranskega posveta niso ravnali po nekakšnem pristranskem politološkem cehovstvu. V tej zvezi naj omenim prispevek odmevnega slovenskega komunikologa Slavka Splichala, ki je nastopil s prispevkom Postsocializem in množični mediji: med paternalizmom in pluralizmom. Prav tako v zvezi s presojo o interdisciplinarnosti posveta ni mogoče mimo imena sociologa in javnomnenjsko raziskovalno neizogibnega Nika Toša, doživljenjskega predstojnika Centra za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij. Toš je razgrnil prispevek Levo-desna orientacija kot razsežje političnega pluralizma. Ljubica Jelušič, uveljavljena družboslovka, pa se je dotaknila teme Civilno vojaška razmerja v pluralistični družbi. Anton Grizold je obravnaval Slovenski nacionalnovarnostni sistem v luči evropskega varnostnega okolja. Omenim naj še Marjana Malešiča, ki se je poglobljal v temo Nacionalna varnost – teoretično in empirično pogojene dileme. Obravnavanje varnostno obrambnih sestavin slovenske državnosti je bilo na posvetu osvežilno dopolnilo, ki je opozorilo na zapleteno celoto nastajanja slovenske državnosti.

Posvet je imel tudi tokrat mednarodno udeležbo. S svojimi referati so sodelovali Stale Ulriksen (Prilagajanje novim mednarodnim okoliščinam – Norveška politika priznavanja novih držav v začetku devetdesetih); Laszlo Poti (Aspiracije in dileme madžarske zunanje politike glede jugoslovanske krize); Ivan Grdešić (Volilna pravila in izgradnja demokratičnega sistema); Mirjana Kasapović (Parlamentarna, predsedniška ali vladna država); Dejan Jović (Temeljne svoboščine in pravice človeka in državljana v ustavah republike Slovenije, Hrvaške in Srbije). Tako je bil Ankaran 1992 tudi transfuzijska politična postaja za premagovanje slovenske politološke zaprtosti. Tudi v bodoče se slovenski politologi ne bodo mogli več odreči mednarodni udeležbi na svojih posvetih. Gre le za to, da bi bilo nujno mednarodno udeležbo razširiti na politologe iz več držav in (še) bolj dvigniti kakovostno raven tujih udeležencev. Slovenska politologija je zainteresirana, da svoje dosežke primerja z znanjem, dosežki in politološkimi znanstvenimi raziskavami iz drugih držav. Glede na geopolitično lego Slovenije (pa tudi iz drugih razlogov) bi kazalo na ankaranske posvete vabiti in tudi zagotoviti udeležbo zlasti še politologov iz Italije, Avstrije, Madžarske, Nemčije. Slovenija in slovenska politologija bi lahko odigrali pomembnejšo vlogo pri predstavitvah evropskih politoloških raziskav in znanstvenih snovanj. Ne nazadnje imamo ambiciozno politološko znanstveno raziskovalno ekipo, ki se želi usmerjati v evropski in svetovni prostor. Glede na vrsto ankaranskih posvetovanj, ki smo jim bili priče v zadnjih letih, upravičeno govorimo tudi o načelu nepretrganosti (kontinuitete) ankaranskih posvetov. To omogoča tudi trditev, da je krvna slika slovenske politologije spodbudna. Letošnji ankaranski referati so bili, čeprav je bil naslov posveta (Nastajanje slovenske državnosti) tudi ideološko zapeljiv, dejansko vendarle osvobojeni ideološke krasilnosti in prispevke je v veliki meri odlikovala politološka

razčlenjevalnost. Vse povedano pa pomeni, da bi bili tematski uredniki lahko še bolj izbirčni pri svojem izboru v zbornik sprejetih člankov in da so torej v zborniku prispevki z različno razdaljo do znanstvenoraziskovalnega pristopa. Analiza referatov tudi pokaže, da na njivi slovenske politologije raste tudi skupina »mlajših« in »srednjedobnih« politologov, ki se izpričujejo kot samostojne znanstveno raziskovalne osebnosti in si glede na njihovo tehtnost referatov upravičeno ne dovoljujejo, da bi jih etiketirali kot politološke vajence, ki so izšli iz te ali one »mojstrove« delavnice (kot na primer Danica Fink Hafner, Igor Lukšič, Drago Zajc, Marjan Brezovšek, Milan Zver in še nekateri drugi). To je vsekakor spodbudno, saj je danes slovenska politologija že toliko razvita, da nihče, tudi če bi ga zaskominalo, ne bi mogel reči: »slovenska politologija c'est moi«. Zgoraj povedano pa me ne zapelje tako daleč, da bi tvegala predrzno sodbo, da je Ankaran 1992 že nekakšen paradigmatičen vzorec slovenske politologije. Toda: v primerjavi s prejšnjimi posveti vendarle pomeni kakovostni premik. Slovenska politologija se je v zadnjem času ravno zavoljo svoje uveljavljene znanstvenoraziskovalne sestavine razbremenila manjvrednostnih kompleksov do drugih vej družboslovja (denimo do sociologije). Po zaslugi tistih politologov, ki niso bili »parapenzionistično« in »protokapitulantsko« razpoloženi, je tudi v novem študijskem programu na Fakulteti za družbene vede vendarle ohranila tehtno uveljavljeno mesto in ni bila potisnjena na obrobje. Osvobodila se je tudi svoje »delegatsko samoupravne« raziskovalne preteklosti in hipoteke. Čeprav tudi, bodi razvidno povedano, v času delegatskih raziskovanj ni bila ravno nagnjena k teoretično politološkemu »ciparjenju« s tekočo politiko oziroma k političnemu petolizništvu. Kljub vsem svojim problemom, slabostim, omahovanjem ne bi mogel – summa summarum trditi – da je bila na politični oltar žrtvovana njena teoretična avtonomija.

Vendar je Ankaran 1992 kljub pozitivnim tonom tudi pomenljiv opozoritveni klicaj! V čem? Udeležba politologov na posvetu ni bila pretirano velika, razen politološko pedagoških in raziskovalnih delavcev je bilo malo politologov iz drugih delovnih okolij (šole, skupščine, upravni organi, podjetja). Ali so kakšni globlji vzroki za razrahljano navezanost politologov na (vsakoletno) ankaransko majsko dogajanje? To bi lahko razkrila morebitna anketa med politologi. Vsaj na ravni domneve pa lahko omenim zaostren finančni položaj v delovnih okoljih, ki so rezervoar politologov; dejstvo, da smo prvi dan začeli z okroglo mizo, ki je bila v angleškem jeziku; (še) premajhna propaganda za udeležbo na posvetu; morda se je nekaterim tudi izbor teme zdel vprašljiv in so ga subjektivno zaznavali kot že preveč oguljen in le banalno uporabljiv. Vsekakor: to, da isti politologi, ki se tako že med celim letom med seboj srečujejo na Fakulteti za družbene vede ali v raziskovalnih centrih fakultete, eden drugemu razlagajo svoje znanstvene dosežke, res ni posebno spodbudno. Med politologi, ki so prispevali referate, so bili v veliki večini osebkii iz Fakultete za družbene vede in njenih raziskovalnih centrov. To samo po sebi ni slabo in je do neke mere celo razumljivo. A v prihodnje bo vendarle nujno privabiti tudi še več sposobnih, zlasti habilitiranih politologov iz drugih okolij. Na ankaranskem posvetu bomo morali v prihodnje doseči večjo udeležbo, vendar ne z »ognjemetom, srečelovom, spevoigrami«, ampak s pravo izbiro tem, pravnjšno propagando in s pravilno odmerjeno motivacijo.

Vpogled v sicer zajeten in spodbuden zbornik tudi pokaže, da se dva avtorja, in sicer Mitja Žagar in Drago Zajc, pojavljata kot »štrebarja« kar z dvema referatom. Mitja Žagar je pripravil referat z naslovom Strategija in taktika zunanje politike »novih« (novonastalih) držav ter še referat Pluralizem, demokracija in manjšine. S tem je napravil vtis družboslovno zelo razviharjenega ustvarjalca

s fascinantno širokim krogom obravnavanih vprašanj. Drago Zajc pa je prispeval referat Značilnosti slovenskega pluralizma in stabilnost parlamenta ter še referat Človekove pravice in pravica do samoodločbe. Upati je, da Zajčevi naporji za objavo dveh prispevkov niso v nikakršni zvezi z avtorjevim izpričanim dolgoletnim doktorantstvom.

Slabost posveta je bila po moji sodbi tudi v tem, da (sicer kratko) predstavljenim referatom ni sledila omemba vredna polemična razprava. Ni vse v tem, če nosilci referatov s politološko »šolmaštersko« nazornostjo odžvrgolijo temeljne misli referatov. Razvijanje politološkega dialoga, spoprijemanje s tezami in nude nje protitez ostajajo prej ko slej dolg slovenskih politologov, ki bi ga kazalo povrniti vsaj na Ankaranu 1993, saj politološki Ankaran očitno še ni končana in izteka joča se zgodba.

Moje recenzijsko branje zbornika Nastajanje slovenske državnosti mi omogoča ugotovitev, da je zbornik, gledano v celoti, zasnovan z znanstveno akribijo in resnobo in da so referati obdelovali bistvene vozle nastajanja slovenske državnosti. Gre tedaj za politološko berljivo knjigo, ki ji niti (pre)velik obseg ne more usodno škodovati in tako močno »noseč« obseg knjige kljub vsemu prenaporno preskuša moje recenzijske potrpežljivosti.

Prva okrogla miza Slovenija in svet je ponudila v razpravo naslednje referate: Janez Guit Mali narodi in države med dominacijo in emancipacijo; Bogomil Ferfila Nekateri problemi novonastajajočih držav – primeri Quebeca, baltičkih držav in Slovenije; Stale Ulriksen Prilagajanje novim mednarodnim okoliščinam (Norveška politika priznavanja novih držav v začetku devetdesetih); Laszlo Poti Aspiracije in dileme madžarske zunanje politike glede jugoslovanske krize; Bojko Bučar Vloga majhnih držav in regij v evropski prihodnosti; Irena Brinar Slovenija med Evropo in nekdanjo Jugoslavijo; Mitja Žagar Strategija in taktika zunanje politike »novih« (novonastalih) držav; Katja Vadnal Prilagajanje kmetijske politike republike Slovenije mednarodnemu okolju; Anton Grizold Slovenski nacionalno varnostni sistem v luči evropskega varnostnega okolja; Marjan Milešič Nacionalna varnost – teoretično in empirično pogojene dileme. Ne bi rad, da bi mi kdo očital, da sem preoster kritični ščetinar, vendar se mi zdi, da je tej okrogli mizi manjkal nosilni uvodni referat. Prispevek Janez Gujta to gotovo ni bil. Okrogla miza je ponudila nekaj referatov, ki bi jih lahko označil kot študije posameznih področij (area studies), kar je vsekakor bilo prav. A vendar: zdi se mi, da je manjkala osrednja tematska nit te okrogle mize. Med izstopajočimi referati pa bi omenil prispevek Bojka Bučarja ter Antona Grizolda.

Druga okrogla miza je obravnavala Pluralizacijo družbe in politike kot dejavnika oblikovanja slovenske državnosti. Ta okrogla miza je predstavila naslednje referate: Adolf Bibič Nekateri vidiki pluralizacije družbe in države na Slovenskem; Danica Fink Hafner Transformacija intermediacijskega prostora in nastajanje novih vzorcev oblikovanja politik na Slovenskem; Igor Lukšič Od socialističnega korporativizma h korporativnemu pluralizmu, Slavko Splichal Postsocializem in množični mediji; med paternalizmom in pluralizmom; Drago Zajc Značilnosti slovenskega pluralizma in stabilnost parlamenta; Niko Toš Levo-desna orientacija kot razsežje političnega pluralizma; Samo Kropivnik Slovenski politični prostor – temeljne metodološke dileme; Ivan Grdešič Volilna pravila in izgradnja demokratičnega sistema; Mitja Žagar Pluralizem, demokracija in manjšine; Boris Jesih Narodne manjšine kot element pluralnosti; Mirjana Kasapović Parlamentarna, predsedniška ali vladna država.

Obravnavana okrogla miza sicer ni imela kakšnega politološko teoretično tri-

umfalističnega prispevka, zato pa vrsto (zelo) solidnih referatov, ki so zrcalili analitični politološki duh: nosilka številnih politoloških vlog Danica Fink Hafner, perspektivni Drago Zajc, poglobljeni Igor Lukšič, sosednjedržavna Mirjana Kasapović ter uveljavljena Ljubica Jelušič. Izjemno bogastvo tem, ki se jih je lotila ta okrogla miza, je seveda vendar nekoliko načelo notranjo sklenjenost vodilne teme.

Tretja okrogla miza Človekove pravice (konceptualne dileme in problemi uresničevanja) je prispevek politologov k problematiki pravic, ki je bila (doslej) vse preveč v domeni enega samega družboslovnega profila (prava in pravnikov). Avtorji so k obravnavani temi pristopili z vidika politološke analize in torej niso ostajali samo na normativno institucionalni ravni obravnavanja človekovih pravic. Pristopi – politološki in zgodovinsko usmerjeni – so družboslovna osvežitev obravnavanja človekovih pravic. S politološko analizo so bile posebej obravnavane človekove pravice in svoboščine v slovenskih ustavah, kar je bilo predstavljeno tudi na metodološko prepričljiv, družboslovno sodoben in argumentiran način. Rizmanov, Južničev, Ribaričev, Brezovškov in Zver-Jugov prispevek omogočajo oceno, da tu tudi ta okrogla miza slovenska politološka teoretična pozitivna izkušnja. Vidna pomanjkljivost te okrogle mize pa je bila vsekakor v tem, da ni globlje zarezala v socialne in ekonomske pravice, saj so teoretične rešitve kaj lahko omejene, če človeku ni zagotovljena materialna eksistenca.

Ankaran 1992 se je iztekel. Toda slovenski politologi že snujejo prve zamisli o Ankaranu 1993, pri čemer tudi računajo na izjemne organizacijske sposobnosti doktorja Bernija Strmčnika. Ustvarjalni napor slovenskih politologov je tudi za prihodnost na preži na tiste teoretične politološke probleme (ki seveda imajo tudi svoje politično procesualne implikacije), ki so lahko izziv za slovensko in evropsko politologijo: problemi modernizacije, utrjevanje demokracije, vloge in odgovornosti poslancev in v tej zvezi vloge predstavniške demokracije. Odstranitev slabosti Ankarana 1992 ter (vsaj) vztrajanje pri uspešnih pozitivnih dosežkih naj bo izhodišče za Ankaran 1993. Vsakoletni majski Ankaran naj postane politološko zatočišče analitično razmišljajočih glav.